

پس از گذشت ۲ دهه، خانواده‌های شهدا همچنان از طرح یکسان سازی مزار عزیزانشان ناراضی هستند

راضی نیستیم اما چاره‌ای نداریم!

روایت دوم:
خانواده شهدا

عکس: بهمن حسن علوی/ای آهوا

گزارش
روز

روزنامه نگار
فریبا

پرچم‌های افراشته، حجله‌های پرخاطره، پرده‌های گل دوزی شده، گل‌ها و درختچه‌های باطراوت، سنگ‌مزارهایی با نوشته‌هایی از اسم و رسم و محل شهادت هر شهید، در کنار هم دنیایی ساخته بود به نام «گلزار شهدا». خیلی از خانواده‌ها بالای مزار شهیدشان مهر، تسبیح، شعر و دست‌نوشته شهید را که به یادگار مانده بود، گذاشته بودند. هر مزار فقط جای تصویر شهید نبود، بلکه موزه‌ای برای خانواده‌شان و همه مردم بود با یک دنیا خاطره. با این حال، بیش از یک دهه است که زیر پوشش «طرح سامان دهی قبور شهدا» روند تخریب این سرمایه مردمی آغاز شده است و با وجود تأکید چندباره رهبر معظم انقلاب درباره حفظ ظاهر و اصالت گلزارهای شهدا و نارضایتی خانواده‌ها، این طرح همچنان ادامه دارد. هفته گذشته در گزارشی با عنوان «با هویت اینجا چه کردید؟» نظر راویان و رزمندگان دفاع مقدس را در این باره جویا شدیم و در این گزارش به مزار شهدای بهشت رضا (ع) سر زده و پای صحبت خانواده‌ها نشسته ایم.

● شباهتی با عکس واقعی اش می توانید پیدا کنید؟

مادری تک‌وتنها کنار پسرش نشسته و مشغول قرائت قرآن است. به سراغش می‌روم موضوع گزارشمان را با او در میان می‌گذارم. او سفره دلش را باز می‌کند و می‌گوید: قبل از این یکسان سازی، دست‌کم گل‌وپوته و سایه‌ای فراهم بود تا بتوانیم راحت کنار فرزندان باشیم. اما حالا از شدت آفتاب باید کنار دیوارها بنشینیم یا به‌زیر چادر پناه ببریم. بعد هم با اشاره به عکس روی سنگ و عکس واقعی فرزندش، ادامه می‌دهد: مثلاً این عکس جبهه‌اش است. اما نه چهره‌اش

● راضی نیستیم اما چاره چیست؟

سراغ مادر دیگری می‌روم که به زحمت کنار مزار فرزندش زانو زده است و زیر لب با او نجوا می‌کند. در جواب اینکه این جور نشستن برایتان خوب نیست، می‌گوید: چاره چیست؟ ارتفاع قبرها چند پله بالاتر محل اصلی شان برده اند اما فکر این را نکرده‌اند که ما سن و سال دارا حطور می‌خواهیم اینجا بیایم و بنشینیم! حجله و دعای صاحب الزمان (عج) راهم که بالای سر شهید بود، معلوم نیست چه کار کرده‌اند! عکس هم عکس پسر من نیست. واقعا راضی نیستم. هر چند راضی باشیم یا نباشیم، حرف ما به جایی نمی‌رسد.

● گلزار شهداست یا خانه سازمانی؟

یکی از بستگان شهیدی دیگر که هر هفته به زیارت مزارش می‌آید نیز معتقد است خیلی برای بازسازی گلزار هزینه شده است، اما مطابق نظر خانواده‌ها نیست، هیچ زیبایی ندارد که قبور شهدا را مثل خانه‌های سازمانی یا ساختمان‌های مسکن مهر، یک شکل ساخته‌اند. هویت دینی و انقلابی شهدای ما با الگوهای ساختاری و رفتاری که مدیران برای مزار شهدا انتخاب کرده‌اند، فرق دارد.

● مزارم برادرم ناگهان از قطعه دیگری سر در آورد!

حمید آقا که برادرش سال ۱۳۶۲ در عملیات خبیر به شهادت رسیده و پیکرش تا کنون برنگشته است، می‌گوید: مزار نمادین برادرم کنار مزار شیخ مرتضی تهرانی بود که بعد از بازسازی به قطعه‌ای که شهید کاوه مدوف است منتقل شد، در حالی که روحان هم خبر نداشت.

● مزارم برادرم ناگهان از قطعه دیگری سر در آورد!

حمید آقا که برادرش سال ۱۳۶۲ در عملیات خبیر به شهادت رسیده و پیکرش تا کنون برنگشته است، می‌گوید: مزار نمادین برادرم کنار مزار شیخ مرتضی تهرانی بود که بعد از بازسازی به قطعه‌ای که شهید کاوه مدوف است منتقل شد، در حالی که روحان هم خبر نداشت.

خدا را شکر که بخشی از آن پاک شده است، وگرنه مردم به جای بهره معنوی، وحشت می‌کردند. نوشته‌ها هم آن قدر کم‌رنگ است که نمی‌توانیم مزار شهیدمان را پیدا کنیم! این وضعیت با همه هزینه‌ای که در بر داشته است، اصلاً در شأن شهدا نیست و تفاوتی با قطعه‌های سایر اموات ندارد. به هیچ وجه راضی نیستیم و پیام خاصی هم نداریم. مسئولان خودشان بهتر می‌دانند که چه بلایی سر اینجا آورده‌اند!

● نمی‌دانم حجله را کجا برده‌اند

پدري پیری که به زحمت می‌تواند صحبت کند، از تصویر پسرش روی سنگ گله می‌کند: موهای پسرم را مثل کلاه کشیده‌اند! نامش هم نقطه ندارد و سخت تشخیص داده می‌شود. ما زمان شهادت، عکس خودش را در حجله گذاشته بودیم. اما برای بازسازی خراب کردند و نمی‌دانم آن را کجا بردند. از رسم به مزاری که نوشته‌های رویش

از پس پررنگ و نامنظم است،

به زحمت خوانده می‌شود، بیشتر به نقاشی کودکی که از سر ناشیگری قلم را محکم فشار داده است، شبیه است تا مزار شهید! خانواده شهید می‌گویند: در طرح نوسازی عکس شهید را اشتباه هک کرده‌اند. اما برای اصلاح، به جای تعویض سنگ، دوباره همین سنگ را کمی تراشیده و تصویر جدید را رویش انداخته‌اند، در حالی که تصویر قبلی هنوز مشخص است و به این ترتیب چیزی از چهره شهید دیده نمی‌شود. این تصاویر هک‌شده روی سنگ‌ها بیشتر شبیه کاریکاتور است تا خود شهدا. از طرفی، هر سال مثلاً برای عید نوروز یا مناسبتی اگر می‌خواستند تیریک بگویند، در حالت قدیم گلزار شهدا، برچسب‌های تیریک را روی حجله می‌چسباندند. اما حالا روی خود سنگ می‌زنند که گذشته از بدمنظری مانع دیدن اطلاعات روی سنگ می‌شود. ما خانواده شهدای جانبازان مشکلات و کمبود داریم، اما وقتی از مسئولان پیگیری می‌شویم، پاسخمان نبود بودجه است، در حالی که برای بهسازی

● خودشان بهتر می‌دانند چه بلایی سر اینجا آورده‌اند

برادر شهیدی هم که به اتفاق سایر اعضای خانواده روی زمین دور مزار نشسته است، رگه‌های عجیب و غریب روی سنگ و عکس محو شهید را نشانمان می‌دهد و می‌گوید: آخر کدام طراح این گونه کار می‌کند؟! حتی کسی که هیچ تجربه طراحی نمی‌کند،

ندارد هم این قدر خنده‌دار طراحی نمی‌کند.

● بجای این همه هزینه بیهوده، امکانات رفاهی فراهم می‌کردند

امیر که به دیدار پدر بزرگ شهیدش آمده است، با شکایت می‌گوید: پدر بزرگم روحانی بود، اما عکسی که روی سنگ هک کرده‌اند، طوری است که انگار مقنعه سر کرده است! فاطمه خانم، همسر یکی از شهدا، نیز از نبود درخت و سایه بان گله می‌کند و می‌گوید: سنگ مزار قبلی را خودمان تهیه کرده بودیم. چون همه قبرها آجری بود، ما سنگ خریدیم که ماندگاری داشته باشد. یک حجله هم نصب کردیم، اما همه را خراب کردند. به جای این همه هزینه بیهوده دست‌کم یک آب‌سردکن اینجا می‌گذاشتند تا زیر این آفتاب لب‌تشنه‌مانیم.

● چطور به وصیت شهید عمل کنیم؟

دو خواهر شهید هم می‌گویند: نام خانوادگی شهید اشتباه درج شده و عکسش کم‌رنگ و مصنوعی است. برادرمان وصیت کرده بود سر مزارش حتما عکس فرمانده‌اش هم باشد، اما حالا فقط یک عکس مصنوعی از خودش هست و هیچ چیز دیگری نمی‌توانیم بگذاریم! مادر شهید دیگری گله می‌کند: ادعا می‌کنند از ما اجازه گرفته‌اند، اما هیچ کس چیزی به ما نگفته است! روزمان را شب کرده‌اند، روز قیامت جلو هر کس که پای چنین طرحی را امضا کرده است، می‌گیرم. خدا بازخواست‌شان کند که هم به ما ظلم کردند، هم به سرمایه مملکت. آخرش هم این وضع مزارهاست که همه دل خوشی مان بود!

● گلزار شهدا بیابان شده است

موقع خروج از مزار شهدا هم خانواده‌ای که دل‌خور و گرفته پای دیوار حاشیه نشسته‌اند، توجهم را جلب می‌کنند. جلودر می‌گوید: ما خانواده اینجای پناه گرفته‌اند. خواهر شهید که حسابی از ساختار جدید گلزار رگه‌مند است، می‌گوید: اینجا هم مثل بیت‌الاحزان حضرت زهرا (س)

در مدینه که درختانش را قطع کرده‌اند، به بیابان تبدیل شده است. نمی‌توانیم چند لحظه آسوده بنشینیم کنار عزیزمان. اعتراض هم که می‌کنیم، می‌گویند برای راحتی خانواده‌ها این‌طور ساخته‌ایم. در صورتی که هم ما هم شهدا را اسیر کرده‌اند. من تهران زندگی می‌کنم و آن روزها که اینجا درحال بازسازی بود، بی‌خبر بودم تا اینکه یک شب خواب دیدم همه شهدا را در قفس‌های آهنی چهارنفره گذاشته‌اند و در دریا می‌ریزند. این خواب را تلفنی با مادرم در میان گذاشتم. گفت بیا مشهد برویم بهشت رضا (ع) شاید اتفاقی افتاده است. همین کار را کردیم وقتی رسیدیم، در اوج ناباوری با میل گرد‌های آهنی و قالب‌های بتنی روبه‌رو شدیم و متوجه علت خوابم شد. حالا هم با این چهره‌های نصفه نیمه روی سنگ‌مزارها روبه‌رو هستیم

که به مرور پاک می‌شوند و شکلی مضحک می‌گیرند. کسانی که کار طراحان سنگ‌ها را تأیید کرده‌بود و چه اختصاص داده‌اند، اصلاً خبر دارند که این‌ها چه کار کرده‌اند؟! واقعا هم بانام شهدا و هم احساسات ما خانواده‌ها بازی کردند.

● یکسان‌سازی چه ربطی به سامان‌دهی دارد؟

خانواده معظم شهدا به‌ویژه پدران و مادران کهن‌سال که سال‌های پیاپی با شکل‌وشمایل قدیمی مزار شهدا که یادگاری از دوران جنگ بود، انس گرفته بودند، همچنان بافضایی روبه‌رو بودند که هیچ حس تعلقی به آن نداشتند. از این رو، به‌صورت رسمی شکایت کردند. در نهایت سال ۱۳۹۰ دیوان در حکمی اعلام کرد: «هرگونه دست‌زدن به قبور شهدا بدون رضایت خانواده شهدا خلاف موازین شرع و قانون است.» باوجود این، گویا ماشین حذف آثار دفاع مقدس بنای توقف نداشت

و بدون رضایت خانواده‌ها بی‌رحمانه پیش می‌رفت تا اینکه سال ۱۳۹۷ در پی تذکر دوباره رهبر معظم انقلاب به ایرادداشتن طرح سامان‌دهی، چندصاحبی‌ظاهر متوقف شد، اما هرازگاهی خبر می‌رسید که کم‌وبیش همچنان کار باروال گذشته ادامه دارد.

اواخر مهرماه امسال نیز مجلس شورای اسلامی در بررسی گزارش کمیسیون تلفیق راجع به سامان‌دهی مزار شهدا، با این‌ماده موافقت کرد که مطابق آن باز هم با هدف بهسازی مزار شهدا و کمک به ترویج فرهنگ جهاد و مقاومت و.... بنیاد شهید و امور ایثارگران مکلف است به مرمت گلزارهای شهدای سراسر کشور با هماهنگی خانواده معظم شهدا اقدام کند. شاهرخ رامزی، مدیرکل کنونی پشتیبانی و مهندسی بنیاد شهید و امور ایثارگران، چند روز بعد از این مصوبه در گفت‌وگو با فارس گفت: ما کلیت گلزار را سامان خواهیم داد، اما در بحث یکسان‌سازی قبور حتما مطابق نظر خانواده‌های شهدا پیش می‌رویم. خانواده‌های شهدا را به جلسه‌ای در اداره کل استان‌ها دعوت می‌کنیم و صحبت‌های آن‌ها صورت جلسه می‌شود. این سامان‌دهی در طراحی‌ها مبتنی بر مؤلفه‌های ایرانی اسلامی و هویت جهاد

و شهادت خواهد بود. حال باید دید تا پایان سال این سخنان به واقعیت می‌پیوندد یا همچون گذشته شاک می‌مانند.

● اعتراض منسجم خانواده‌های شهدا مشهود

فروردین ۱۳۹۷ در حاشیه مراسم غبارروبی از مزار شهدای بهشت رضا (ع)، نمایشگاهی با موضوع «گلزار شهدا، آنچه بود، آنچه باید، و آنچه خواهد بود» برگزار شد. در آن جلوه‌های فرهنگ هنر در گلزار شهدا قبل از تخریب، یکسان‌سازی قبرستان‌های مسیحی و نمونه درست‌به‌سازی در مزار شهدای ضاحیه لبنان، به‌نمایش درآمده بود. جمعی از خانواده‌های شهدا و فعالان فرهنگی مشهد و طرچه در پایان این مراسم، در بیانیه‌ای به آنچه بهسازی مزار شهدا در سراسر کشور نامیده شده است، اعتراض کردند و به تکرار این اشتباه در دیگر نقاط باقی‌مانده هشدار دادند:

در بخشی از این بیانیه خانواده‌های شهدا تأکید کردند: گلزار شهدا نماد فرهنگ شیعی و ریشه‌داری است که در تاریخ این مکتب شهید‌پرور نهفته شده است. گلزار شهدا آنچه که بود، نشان‌دهنده حضور مردمی بود که کوشیدند مزاری در شان شهید و مقام قدسی او ایجاد کنند. در نتیجه آن ربا با امکانات محدود مالی و ابزاری به‌بهترین شکل ممکن برپا کردند و در حد اعلا از هنر و سلیقه شخصی‌شان در مزارآرایی بهره‌جستند و سعی کردند با قراردادن یادگارهای شهید در ویرترین‌های آلومینیومی سر مزار و با ایجاد فرم‌های مناسب، زائر را در همان چند لحظه زیارت با ویژگی‌های شهید آشنا کنند. این یعنی نگاه به مزارها به مثابه فضایی برای حفظ یک میراث و انتقال یک فرهنگ و به‌مثابه موزه زنده‌ای از آثار شهید در جبهه‌های حق علیه باطل است. در بخش دیگری از این بیانیه آمده است: این یکسان‌سازی باعث شد که همه مزارهای شهدا، سنگ‌های آن و ویرترین‌های آن که حاصل زحمات و دقت نظرهای خانواده شهدا بود، به آسانی از بین برود و فضای معنوی حاکم به آن که نتیجه همان خلوص و ذوق عارفانه خانواده‌های شهدا در تحکیم این فرهنگ بود، نابود شود. استحکام مزار شهدا و اصلاح مسیر رفت‌وآمد نباید منجر به صدمه‌زدن به راه‌مسیر شهدا و ناپدیدار کردن اندیشه و انتقال فرهنگ شهدا می‌شد.

در پایان این بیانیه آمده بود: ما خانواده شهدا، فعالان فرهنگی و تشکل‌های مردمی دفاع مقدس در مشهد، علاوه بر مطالبه جدی از مسئولان برای پاسخگویی در این امر، راه پیگیری حقوقی و قانونی برای مشخص شدن مقصران و تنبیه آنان را باز می‌بینیم و برای تکرار این خیانت فرهنگی در مزار شهدای سایر شهرستان‌ها هشدار می‌دهیم.

